

Історія

УДК 94(477):355.1

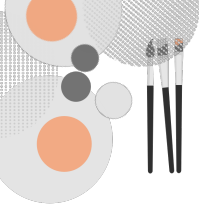
DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18094535>

**Формування офіцерської лояльності через інститут ад'ютантів в
українському війську**

Волосов Владислав Олегович,
магістр (державна безпека), офіцер, Збройні Сили України, м. Київ,
Україна, <https://orcid.org/0009-0004-4395-352X>

Прийнято: 13.12.2025 | Опубліковано: 30.12.2025

***Анотація.** У статті розглянуто комплексні історико-інституційні процеси формування офіцерської лояльності в українському війську через функціонування інституту ад'ютантів. Актуальність теми зумовлено необхідністю переосмислення традицій військового управління та внутрішньоармійських механізмів згуртованості офіцерського корпусу в умовах трансформацій української армії впродовж XX–XXI століть. **Метою** дослідження є виявлення ролі інституту ад'ютантів як специфічного елементу військової організації у формуванні особистої, професійної та інституційної лояльності офіцерів до командування, держави та військових цінностей. **Методологічною** основою роботи є поєднання історико-генетичного, інституційного та порівняльно-історичного методів, що дало змогу простежити еволюцію функцій ад'ютантів у різні історичні періоди, зокрема проаналізувати їхній вплив на систему службових взаємин, дисципліни та армійської ієрархії. У дослідженні використано історичні джерела, нормативні документи, наукові праці з військової історії та теорії*

військового управління. У **результаті** дослідження обґрунтовано, що інститут ад'ютантів відігравав значно ширшу роль, ніж суто допоміжну або канцелярську, виконуючи функції посередника між командуванням і офіцерським середовищем, носія управлінської культури та механізму трансляції ціннісних орієнтацій. Показано, що близькість до командного складу, участь в ухваленні рішень та залучення до неформальних управлінських практик сприяли формуванню стійкої персональної лояльності, що поступово трансформувалася в інституційну відданість військовій службі та державі. Виявлено, що історичні моделі функціонування ад'ютантського корпусу впливали на формування офіцерської ідентичності, норм поведінки та стандартів службової етики. У **висновках** наголошено, що інститут ад'ютантів є важливим історичним чинником формування офіцерської лояльності, що потребує подальшого наукового осмислення в контексті розвитку сучасного українського війська. Отримані результати можуть бути використані для поглиблення досліджень військово-історичної проблематики та розуміння спадковості управлінських і ціннісних моделей в офіцерському корпусі.

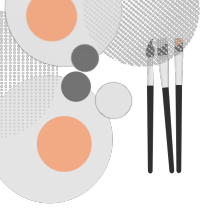
Ключові слова: управління, ієрархія, службова відданість, командування, інституційна ідентичність.

Formation of officer loyalty through the institution of aides-de-camp in the Ukrainian military

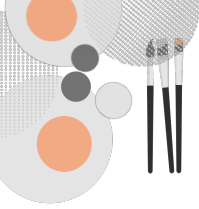
Vladyslav Volosov,

Master's (National Security), Officer, Ukrainian Armed Forces, Kyiv, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0004-4395-352X>

Abstract. *The article presents a comprehensive historical and institutional study of the processes of officer loyalty formation in the Ukrainian military through the prism of the institution of aides-de-camp. The relevance of the topic stems from the need to reconsider traditional models of military governance and internal mechanisms of cohesion within the officer corps, given the transformations the Ukrainian army has undergone over the twentieth and twenty-first centuries. The **purpose of the study** is to identify the role of the institution of aides-de-camp as a specific element of military organization in shaping officers' personal, professional, and institutional loyalty to the command structure, the state, and military values. The **methodological framework** of the research is based on the combination of historical-genetic, institutional, and comparative-historical methods, which made it possible to trace the evolution of the functions of aides-de-camp in different historical periods and to analyze their influence on the system of service relations, discipline, and the vertical structure of subordination within the army. The study relies on historical sources, regulatory documents, and scholarly works in the fields of military history and the theory of military governance. The **results of the research** substantiate that the institution of aides-de-camp played a significantly broader role than a purely auxiliary or clerical one, performing the functions of an intermediary between the command and the officer environment, a carrier of managerial culture, and a mechanism for transmitting value orientations. It is shown that proximity to the command staff, participation in decision-making processes, and involvement in informal managerial practices contributed to the formation of stable personal loyalty, which over time transformed into institutional commitment to military service and the state. It is established that historical models of the aides-de-camp corps influenced the formation of officer identity, behavioral norms, and service ethics. The **conclusions** emphasize that the institution of aides-de-camp constitutes a crucial historical factor in the formation of officer loyalty and deserves further scholarly consideration in the context of the development of the modern Ukrainian*

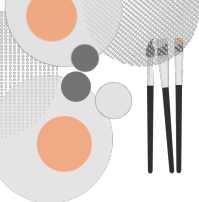
armed forces. The results may be used to deepen research in military-historical studies and to understand the continuity of managerial and value-based models within the officer corps.

Keywords: *governance, hierarchy, service commitment, command, institutional identity.*

Постановка проблеми. Формування офіцерської лояльності є однією з основних передумов ефективного функціонування будь-якого війська, оскільки саме рівень відданості офіцерського корпусу командуванню, державі та військовим цінностям визначає стабільність системи управління, дисципліну та здатність армії виконувати покладені на неї завдання. В українському війську ця проблема є значущою з огляду на складні історичні трансформації XX–XXI століть, зміну політичних режимів, еволюцію військових інститутів та сучасні виклики, пов’язані з необхідністю зміцнення внутрішньої згуртованості та професійної ідентичності офіцерського корпусу.

У науковому дискурсі проблема офіцерської лояльності традиційно розглядається через нормативно-правові механізми, системи підготовки кадрів або морально-психологічного забезпечення. Водночас значно менш дослідженим залишається історичний вимір формування лояльності через функціонування окремих військових інститутів, що поєднували управлінські, комунікаційні та ціннісні функції. Одним із яких є інститут ад’ютантів, роль якого в українській військовій традиції часто визначається як допоміжна або суто організаційна, що не відображає його реального впливу на систему службових взаємин та вертикаль підпорядкування.

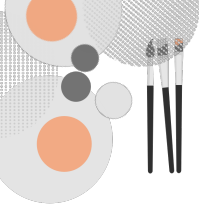
Таким чином, актуальність проблеми зумовлено глибокими структурними перетвореннями в системі українського війська, за яких особливої ваги набувають питання згуртованості, довіри до командування та спадковості військових традицій. Водночас відсутність цілісного історико-

інституційного аналізу ролі інституту ад'ютантів у формуванні офіцерської лояльності визначає необхідність у науковому осмисленні цього феномену як важливої передумови розвитку військового управління та офіцерської ідентичності.

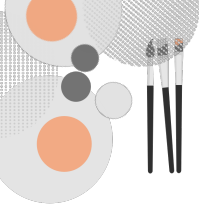
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування офіцерської лояльності в українському війську впродовж останніх п'яти років активно розробляється в межах міждисциплінарних досліджень, що поєднують історичну, правову, психологічну та управлінську практики. У сучасному науковому дискурсі поступово формується розуміння лояльності не лише як особистої якості військовослужбовця, а як результату дії інституційних механізмів, управлінської культури та системи цінностей військової організації.

У низці останніх праць акцентовано на осмисленні військового лідерства як базового чинника формування професійної ідентичності та організаційної відданості офіцерського корпусу. Так, дослідник Д. Зайцев зі співавторами [1] обґрунтовують ефективність військового управління, що безпосередньо залежить від поєднання нормативно-правових засад, моральних орієнтирів та управлінських практик як основних чинників довіри до командування і стимулювання добровільної дисципліни. Питання військового лідерства у сучасних Збройних силах України розглядають науковець В. Залужний зі співавторами [2]. Зокрема, психологічні засади розвитку лідерства командного складу української армії вивчає автор Н. Полтева [3]. Вчені В. Калниш та А. Швець (V. Kalnysh & A. Shvets) [4] досліджують шляхи оптимізації роботи військовослужбовців під час мобілізації. Запропоновано вдосконалену концептуальну модель професійного відбору у Силах оборони України. Отже, основну увагу приділено сучасному етапу розвитку Збройних сил України, що звужує можливості історичного аналізу основ офіцерської лояльності.

Психологічний і соціальний виміри проблеми лояльності у контексті групової згуртованості військових підрозділів, морально-психологічного клімату та системи армійських цінностей розкривають науковець Т. Храбан зі співавторами [5]. Дослідниця Л. Будагьянц [6] доводить, що згуртованість, внутрішня комунікація та спільні цінності є визначальними для стабільності поведінки військовослужбовців і готовності до виконання управлінських рішень у складних умовах служби. Проте такі практики переважно аналізують лояльність на рівні підрозділу або особистісної мотивації, не враховуючи роль специфічних управлінських інститутів, через які ці цінності транслуються в офіцерське середовище.

Чільне місце у сучасних наукових дослідженнях посідає історико-інституційний аналіз українського війська доби національно-визвольних змагань. У працях цього напрямку розкрито процеси формування управлінських структур армії Української Народної Республіки (далі – УНР). Автори І. Срібняк та А. Руккас [7] докладно вивчають діяльність генерального інспекторату УНР, наголошуючи на визначальній ролі особистості старшого офіцера. Проблеми соціального захисту військовослужбовців УНР у роботі вищих органів армійської влади аналізують учені В. Голубко та В. Косович (V. Holubko & V. Kosovych) [8]. Водночас дослідники А. Баган та Ю. Стеців (A. Bahan & Y. Stetsiv) [9] акцентують на ролі персоналії в організації артилерії українського війська під час революції 1917-1921 рр. Особливості функціонування штабних і контрольних органів, специфіку соціального та професійного складу офіцерського корпусу часів Першої світової війни аналізує автор Я. Стеців [10]. У цих дослідженнях продемонстровано, що лояльність офіцерів у той період формувалася в умовах державотворчих трансформацій та поєднувала персональну відданість командуванню з інституційною прив'язаністю до національного війська. Водночас інститут

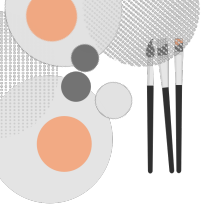

ад'ютантів у більшості робіт розглядається фрагментарно або як допоміжний елемент військової адміністрації.

В попередніх роботах [11] було розглянуто ад'ютантську службу в українському війську, інтерпретуючи її як носія військово-бюрократичних норм, управлінської культури та специфічного службового етосу. Проте основну увагу зосереджено на організаційно-функціональних характеристиках діяльності ад'ютантів, тоді як їхня роль у формуванні офіцерської лояльності, персональної довіри та інституційної ідентичності офіцерського корпусу залишається недостатньо систематизованою.

Одночасно виокремлено напрям правових і управлінських досліджень, у межах яких аналізуються питання нормативного забезпечення військової служби, публічного контролю, кадрової політики та інституційної відповідальності в секторі безпеки й оборони. Зокрема, міжнародний досвід для вдосконалення юридичної освіти в Україні вивчають дослідники Ю. Рега та Д. Волковецький [12]. Науковець О. Костенко зі співавторами (O. Kostenko et al.) [13] розглядають питання цифрової юрисдикції, що є значущим у сфері глобального захисту. Адміністративно-правові засади контролю виконання державної політики у гуманітарній сфері розкривають учена Е. Сидорова зі співавторами (E. Sidorova et al.) [14]. Автор В. Карпенко [15] наголошує на важливості визначення понять «військовий лідер» та «військове лідерство» для формування управлінських засад. Ці праці формують важливе теоретичне підґрунтя для розуміння формальних механізмів функціонування військової організації, однак не дають змоги обґрунтовано пояснити вплив неформальних управлінських практик і персоналізованих інституцій на формування стійкої офіцерської відданості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність численних наукових праць, присвячених історії військового управління, офіцерського корпусу та морально-психологічних засад

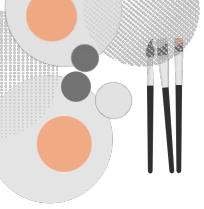
військової служби, проблема формування офіцерської лояльності в українському війську залишається недостатньо осмисленою в історико-інституційному вимірі. У більшості досліджень лояльність розглядається переважно як наслідок нормативно-правового регулювання, дисциплінарних практик або системи військового вишколу без належної уваги до ролі конкретних управлінських інститутів, через які реалізовувалася повсякденна взаємодія між командуванням і офіцерським середовищем.

Однією з основних прогалин є відсутність комплексного аналізу інституту ад'ютантів як специфічного механізму формування персональної та інституційної лояльності офіцерів. У наявних історичних і військово-наукових працях ад'ютантська служба здебільшого розглядається фрагментарно як допоміжний або організаційно-технічний елемент штабної діяльності без системного осмислення її комунікаційних, управлінських і ціннісних функцій.

Недостатньо дослідженим залишається й вплив ад'ютантського корпусу на формування офіцерської ідентичності, норм службової поведінки та стандартів військової етики, зокрема на трансляцію управлінських рішень і ціннісних орієнтацій у вертикалі підпорядкування. Відсутність цілісної історико-інституційної практики аналізу цих процесів обмежує можливості глибшого розуміння механізмів формування лояльності в офіцерському середовищі та їхньої спадковості в сучасній системі військового управління.

Зазначені прогалини зумовлюють необхідність спеціального історико-інституційного дослідження ролі інституту ад'ютантів у формуванні офіцерської лояльності, що сприяє розширенню наукових уявлень про еволюцію військового управління та осмисленню історичних передумов сучасних управлінських і ціннісних процесів у Збройних силах України.

Формулювання цілей статті (визначення завдання). Метою статті є історико-інституційне осмислення ролі інституту ад'ютантів у процесі формування офіцерської лояльності в українському війську та визначення

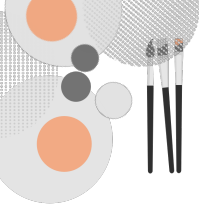
його впливу на систему військового управління, службових взаємин і ціннісних орієнтацій офіцерського корпусу.

Для досягнення мети дослідження передбачено розв'язання таких завдань:

- з'ясувати поняття офіцерської лояльності в історичному контексті військової організації;
- проаналізувати історичні передумови виникнення та розвитку інституту ад'ютантів;
- схарактеризувати роль ад'ютантського корпусу у формуванні офіцерської ідентичності та стандартів службової етики.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних практиках військового управління поняття військового лідерства розглядається не лише як сукупність формальних повноважень, зумовлених посадою чи військовим званням, а як багатовимірна характеристика особистості офіцера, що поєднує моральний авторитет, професійну компетентність, управлінський досвід і здатність здійснювати ефективний вплив на особовий склад. У цьому контексті військовий лідер – це військовослужбовець або цивільна посадова особа, яка здатна критично та креативно мислити, оперативно ухвалювати рішення, брати на себе відповідальність і мотивувати підлеглих до свідомого та добровільного виконання поставлених завдань з метою досягнення визначеної мети [1, с. 195]. Ціннісним виміром такого лідерства у сучасному українському війську є пріоритет збереження особового складу, що, за словами Головнокомандувача Збройних сил України О. Сирського, визначається принципом: «головною цінністю є життя нашого воїна» [17, с. 24].

Водночас військова організація функціонує не лише на основі формальної ієрархії, а й через складну систему міжособистісних, горизонтальних і неформальних взаємодій. Кожен військовослужбовець у

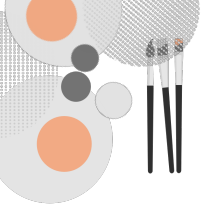

межах цієї системи одночасно перебуває в ролі підлеглого і потенційного лідера, що зумовлює необхідність формування особливих механізмів довіри, згуртованості та лояльності. Саме ці механізми забезпечують стабільність управління, ефективність виконання наказів і внутрішню єдність офіцерського корпусу [5, с. 82].

Особливу роль у формуванні цих механізмів відіграють інституційні середовища, у межах яких здійснюється підготовка та соціалізація офіцерського корпусу. Стратегії розвитку військових навчальних закладів визначають стратегічне бачення, принципи, цінності та цілі формування нової генерації військових лідерів, здатних діяти в умовах сучасних безпекових викликів. Такі стратегії спрямовані на поєднання професійної підготовки з вихованням відповідальності, дисципліни, моральної стійкості та відданості військовим ідеалам [13, с. 29].

У цьому контексті важливе значення має інституційна спадковість управлінських практик. Історичний досвід функціонування ад'ютантського корпусу демонструє, що саме через такі інститути відбувалося передавання управлінських моделей, етичних стандартів і норм службової поведінки від покоління до покоління офіцерів. Це сприяло формуванню стійкої офіцерської ідентичності та лояльності не лише до конкретного командира, а й до військової організації та держави загалом.

Отже, аналіз сучасних практик військового лідерства в поєднанні з історичним досвідом функціонування інституту ад'ютантів дає змогу розглядати офіцерську лояльність як багатовимірне явище, сформоване під впливом організаційних структур, управлінських практик і ціннісних орієнтацій. Саме через такі інституційні механізми відбувається інтеграція особистої відданості офіцера у ширший контекст інституційної лояльності до військової служби та держави.

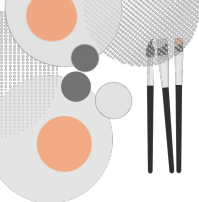

Офіцерська лояльність у військовій організації формується під впливом комплексу чинників, серед яких визначальну роль відіграють інституційні середовища професійної соціалізації. До таких середовищ належать військові навчальні заклади, штаби, органи управління та спеціалізовані служби, що забезпечують безперервний зв'язок між різними рівнями командування. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що інституційна лояльність не зводиться до формального дотримання дисципліни, а ґрунтується на внутрішньому усвідомленні цінностей служби, ідентифікації з військовою організацією та довірі до командування [2, с. 11; 6, с. 57].

У цьому контексті особливу увагу привертає інститут ад'ютантів, що історично виконував функції не лише допоміжного або канцелярського характеру, а й відігравав важливу роль у формуванні управлінської культури та службових взаємин. Близькість ад'ютанта до командного складу, залученість до процесів ухвалення рішень і постійна участь у внутрішніх комунікаціях створювали умови для формування специфічної моделі персональної та інституційної лояльності.

Ці функції формували особливий статус ад'ютанта як «довіреної особи» командира, що безпосередньо впливало на характер службової відданості. Персональна лояльність до командира, зумовлена щоденною спільною діяльністю та відповідальністю за реалізацію управлінських рішень, поступово трансформувалася в інституційну відданість військовій організації та державі [15, с. 96].

Для комплексного осмислення ролі інституту ад'ютантів у процесі формування офіцерської лояльності виокремлено основні напрями їхньої діяльності та проаналізовано механізми впливу кожного з них на систему службових взаємин у військовій організації. Ад'ютантська служба поєднувала організаційні, управлінські, комунікаційні та ціннісні функції, що виходили за межі суто допоміжних завдань і забезпечували інтеграцію офіцерів у єдиний

управлінський та ціннісний простір. Узагальнення таких функцій дає змогу простежити, яким чином повсякденна практична діяльність ад'ютантів сприяла формуванню відповідальності, дисципліни, довіри та інституційної відданості в офіцерському середовищі. У таблиці 1 систематизовано основні функціональні напрями діяльності інституту ад'ютантів та схарактеризовано їхній вплив на формування офіцерської лояльності.

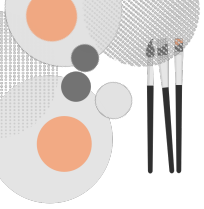
Наведені дані засвідчують, що інститут ад'ютантів виконував багатовимірну роль у структурі військового управління, поєднуючи практичні управлінські функції з механізмами ціннісної соціалізації офіцерського корпусу. Сукупність організаційних, комунікаційних і управлінських завдань забезпечувала не лише ефективність службових процесів, а й формувала підґрунтя для розвитку стійкої персональної та інституційної лояльності. Трансляція норм честі, службової етики та відданості сприяла закріпленню офіцерської ідентичності, що виходила за межі підпорядкування конкретному командиру і набувала інституційного характеру. Таким чином, інститут ад'ютантів є важливим структурним чинником формування офіцерської лояльності, що поєднує управлінську ефективність із ціннісною стабільністю військової організації.

Таблиця 1

Основні функції інституту ад'ютантів та їхній вплив на формування
офіцерської лояльності

Функціональний напрям	Зміст діяльності ад'ютантів	Вплив на лояльність
Організаційний	Забезпечення роботи штабів, координація документообігу	Формування відповідальності та дисципліни
Комунікаційний	Передавання наказів, посередництво між командуванням і підрозділами	Підвищення довіри та згуртованості
Управлінський	Участь у підготовці рішень, контроль виконання	Усвідомлення інституційної відповідальності
Ціннісний	Трансляція норм честі, службової етики, відданості	Формування інституційної ідентичності

Джерело: узагальнено автором на основі [7; 11; 15]

Водночас реалізація багатовимірних функцій інституту ад'ютантів безпосередньо пов'язана з якістю управлінських рішень і характером інформаційних потоків у вертикалі військового управління. У сучасних умовах ведення бойових дій, коли, за визначенням Головнокомандувача Збройних сил України О. Сирського, «бій стає полем не лише фізичного, а й когнітивного, інформаційного, мережевого й морального зіткнення», істотно зростає значення внутрішніх механізмів управління інформацією [16, с. 8]. За таких обставин ефективне командування не може обмежуватися виключно формальною ієрархією, оскільки «домінування є тимчасовим і локальним, а правда – динамічною», що ускладнює ухвалення зважених рішень у реальному часі. З огляду на це інститут ад'ютантів, виконуючи функції організаційного та комунікаційного посередництва, набуває особливого значення як елемент, здатний зменшувати інформаційні ризики, забезпечувати стабільність управлінських взаємодій і підтримувати довіру між командиром та офіцерським середовищем. Крім того, ефективність виконання цих завдань значною мірою залежала від особистісних, професійних і ціннісних характеристик ад'ютантів, що зумовлює необхідність звернення до аналізу їхнього соціально-професійного складу.

Отже, соціально-професійний склад ад'ютантського корпусу відіграв важливу роль у формуванні офіцерської ідентичності. Поєднання досвідчених офіцерів з імперським військовим досвідом та молодих українських офіцерів сприяло адаптації управлінських практик до нових умов державотворення й формуванню спільних ціннісних орієнтирів служби [9, р. 142; 11].

Через щоденну практику службових взаємин ад'ютанти здійснювали передавання управлінських моделей, етичних стандартів і норм поведінки, що забезпечувало спадковість військово-бюрократичної культури. Саме ця спадковість сприяла формуванню стійкої офіцерської лояльності, що виходила

за межі персональної відданості окремому командирові та набувала інституційного характеру.

Для наочного відображення механізмів впливу інституту ад'ютантів на процес формування офіцерської лояльності доцільно використати модель, що демонструє взаємозв'язок між командуванням, ад'ютантським корпусом та офіцерським середовищем. Така візуалізація доводить, що ад'ютанти були не лише частиною управлінської ієрархії, а й специфічним посередником, через якого здійснювалося передання управлінських моделей, етичних норм і ціннісних орієнтацій. У цьому контексті рисунок 1 ілюструє структурно-функціональну роль інституту ад'ютантів у формуванні персональної та інституційної лояльності офіцерського корпусу.

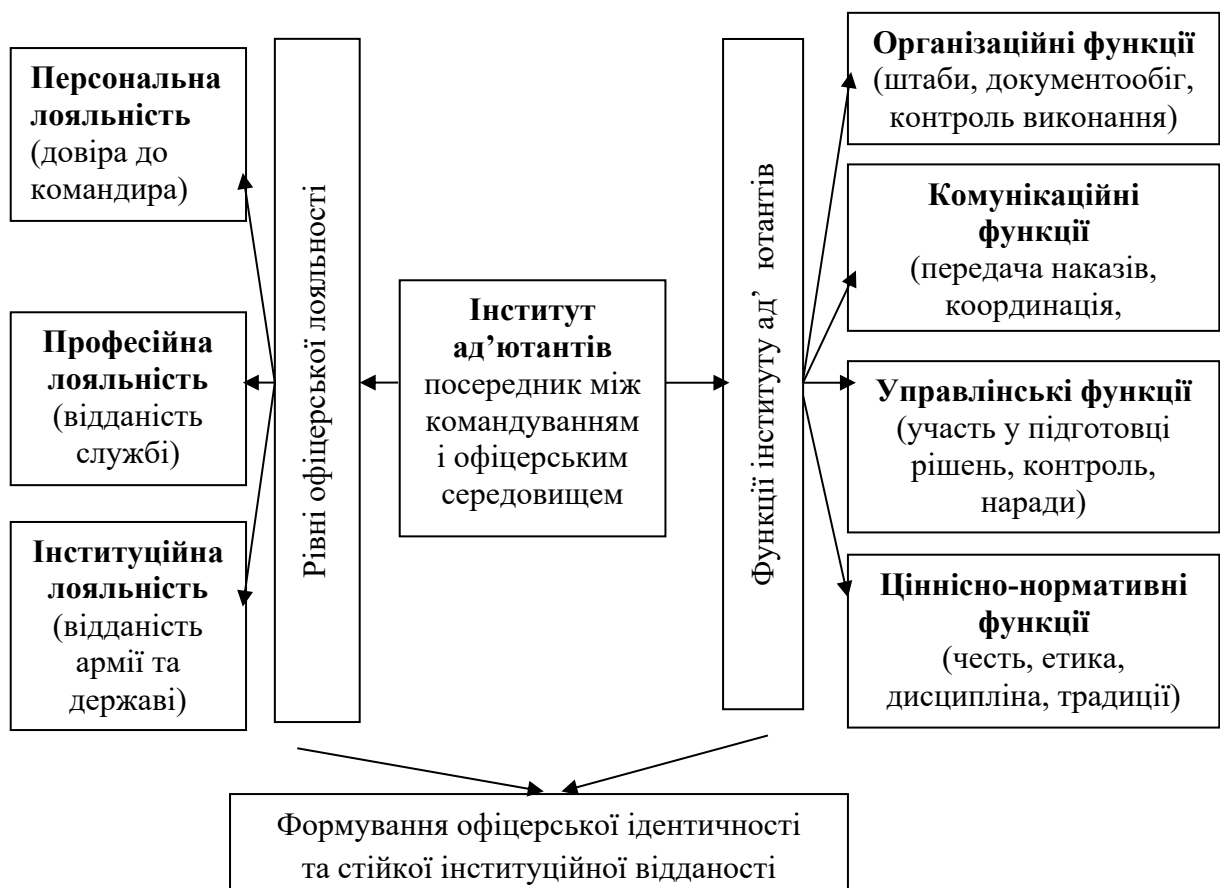
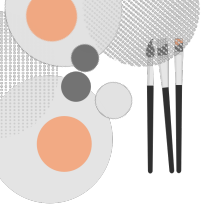

Рис. 1. Модель формування офіцерської лояльності через інститут ад'ютантів

Джерело: власна розробка автора

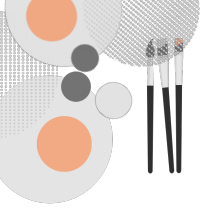

Саме через щоденну службову взаємодію, участь у комунікаційних та управлінських процесах ад'ютанти забезпечували трансляцію управлінських рішень, норм службової етики та ціннісних установок. У результаті персональна відданість окремому командирі поступово трансформувалася в інституційну лояльність до військової організації та держави загалом. Таким чином, візуалізована модель підтверджує тезу про системоутворювальну роль інституту ад'ютантів у формуванні офіцерської ідентичності та сталих механізмів службової відданості.

Водночас аналіз історичного досвіду функціонування інституту ад'ютантів має не лише ретроспективне, а й прикладне значення. У сучасних умовах трансформації Збройних сил України питання довіри, командної згуртованості та інституційної відданості набувають особливої актуальності [2, с. 11; 4, р. 78]. Осмислення ролі ад'ютантів як носіїв управлінської культури дає змогу глибше зрозуміти механізми формування офіцерської лояльності та використати цей досвід у процесах модернізації військового управління.

Зокрема, формування офіцерської лояльності в українському війську історично відбувалося не лише через систему формальної ієрархії, дисциплінарні механізми чи нормативно закріплені вимоги служби, а й через функціонування специфічних інституцій, що забезпечували безпосередній зв'язок між командуванням і офіцерським середовищем. Одним з них був інститут ад'ютантів, що у період національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. відігравав значно ширшу роль, ніж суто допоміжну або канцелярську.

Згідно з історичним аналізом діяльності ад'ютантської служби в армії Української Народної Республіки ад'ютанти виконували комплекс організаційно-розпорядчих, інформаційно-комунікаційних та представницьких функцій, забезпечуючи постійну взаємодію між командним складом і підлеглими підрозділами. Саме через цю функціональну близькість

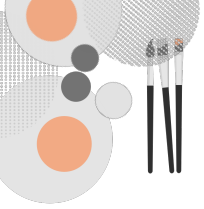
до вищого командування ад'ютанти були носіями управлінських норм, службових стандартів та ціннісних орієнтацій, що трансливалися в офіцерське середовище.

Особливістю ад'ютантської служби було те, що вона ґрунтувалася на принципах персональної довіри та прихильності до конкретного командира, що суттєво впливало на формування стійкої особистісної відданості офіцера не лише керівникові, а й військовій організації загалом. Ад'ютанти залучалися до виконання конфіденційних доручень, передавання усних наказів, участі в переговорах та представницьких заходах, що формувало у них особливий статус «довіреної особи» командування.

Крім того, соціально-професійний склад ад'ютантів мав безпосередній вплив на процес формування офіцерської ідентичності та лояльності. Спільний досвід офіцерів імперського походження та молодих українських командирів сприяв адаптації управлінських практик до нових умов державотворення та формуванню спільних ціннісних орієнтирів служби. Ад'ютанти фактично забезпечували спадковість військово-адміністративної культури, поєднуючи традиції попередніх армій із національними інноваціями [11].

Водночас інститут ад'ютантів виконував і символічну функцію, забезпечуючи утвердження принципів військової честі, дисципліни та відданості державі. Через щоденний військовий вишкіл, організацію роботи штабів, контроль виконання наказів та підтримку морального духу підрозділів ад'ютанти брали безпосередню участь у формуванні офіцерської лояльності як складника військової культури українського війська.

Отже, історичний досвід функціонування ад'ютантської служби в українському війську засвідчує, що інститут ад'ютантів був значущим елементом військової адміністрації. Осмислення цього досвіду є актуальним у контексті сучасних трансформацій Збройних сил України, де питання довіри,

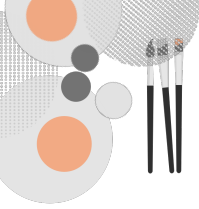
командної згуртованості та інституційної відданості залишаються вирішальними для ефективного військового управління.

Таким чином, інститут ад'ютантів – важливий історико-інституційний чинник формування офіцерської лояльності, що поєднує персональний, професійний та інституційний виміри службової відданості. Саме через такі інституційні механізми забезпечується інтеграція особистої мотивації офіцера у ширший контекст відданості військовій службі та державі.

Висновки. Проведене дослідження дало можливість комплексно осмислити роль інституту ад'ютантів у процесі формування офіцерської лояльності в українському війську в історико-інституційному вимірі. Зокрема, визначену мету – виявити значення ад'ютантського корпусу як специфічного елементу військової організації, що впливає на становлення особистої, професійної та інституційної відданості офіцерів, – досягнуто шляхом аналізу історичних моделей військового управління та функціонування ад'ютантської служби.

Під час дослідження виявлено, що інститут ад'ютантів відігравав значно ширшу роль, ніж допоміжний або організаційно-технічний компонент штабної діяльності. Його діяльність забезпечувала не лише ефективність управлінських процесів, але й виконувало роль інституційного механізму трансляції управлінської культури, службових норм і ціннісних орієнтацій у межах офіцерського корпусу. Через постійну участь у комунікації між командуванням і підрозділами, залучення до підготовки управлінських рішень та виконання конфіденційних доручень ад'ютанти сприяли формуванню персональної довіри, що поступово набувала інституційного характеру.

Отримані результати засвідчують, що офіцерська лояльність у військовій організації формується не лише через формальну систему ієрархії та дисциплінарні механізми, а й через функціонування спеціалізованих інституцій, що забезпечують стабільність управлінських практик і спадковість

ціннісних моделей. Інститут ад'ютантів у цьому контексті був важливим чинником інтеграції офіцерів у єдиний управлінсько-ціннісний простір, що сприяло закріпленню офіцерської ідентичності та відданості військовій службі й державі.

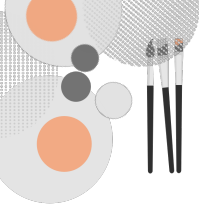
Окремо зазначено, що дослідження має певні обмеження. Зокрема, аналіз зосереджено переважно на історичному досвіді функціонування інституту ад'ютантів, насамперед у період національно-визвольних змагань, що не сприяло поширенню отриманих висновків на всі етапи розвитку українського війська. Крім того, порівняльні аспекти функціонування ад'ютантських структур в арміях інших держав, особливо емпіричне дослідження сучасних форм інституційної лояльності в офіцерському середовищі залишилися поза межами цієї роботи.

Перспективними напрямками подальших досліджень є порівняльно-історичний аналіз інституту ад'ютантів у різних військових традиціях, вивчення трансформації його функцій у сучасних умовах реформування Збройних сил України та вивчення взаємозв'язку між управлінськими інституціями, військовою культурою та механізмами формування офіцерської лояльності на сучасному етапі.

Список використаних джерел

1. Зайцев Д. М., Шевчук В. А., Мельник Я. І. Організаційно-правові засади розвитку військового лідерства у Збройних силах України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 4. С. 192–198. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.31>.

2. Залужний В., Назаров В., Грищук Р. Система військового лідерства у Збройних Силах України: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Military Science*. 2023. № 1. С. 6–17. DOI: <https://doi.org/10.62524/msj.2023.1.1.01>.

3. Полтева Н. Психологічні засади розвитку лідерства у командирів військових підрозділів ЗС України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 2 (72). С. 103–112. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/275324> (дата звернення: 20.10.2025).

4. Kalnysh V. V., Shvets A. V. Optimization of the defense forces personnel under mobilization conditions: The role of occupational selection as a personnel allocator. *Ukrainian Journal of Military Medicine*. 2024. № 4. С. 72–83. DOI: [https://doi.org/10.46847/ujmm.2024.4\(5\)-072](https://doi.org/10.46847/ujmm.2024.4(5)-072).

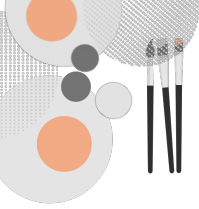
5. Храбан Т. Є., Сілко О. В., Храбан І. А. Групова згуртованість військових підрозділів в ракурсі військово-громадянських відносин в Україні. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2022. № 7. С. 75–89. DOI: <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-6>.

6. Будагьянц Л. Про що свідчать цінності збройних сил України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2025. № 3 (85). С. 52–61. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-85-3-52-61>.

7. Срібняк І. В., Руккас А. О. Генеральний інспекторат Армії УНР: створення, інституалізація, специфіка функціонування (1920–1921 рр.). *Studia z Dziejów Polskiej Historiografii Wojskowej*. 2023. № 23. С. 49–65. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48030/> (дата звернення: 20.10.2025).

8. Holubko V., Kosovych V. Social protection issues of military servicemen in supreme authorities activities of the UNR (december of 1918 – november of 1920). *Східноєвропейський історичний вісник*. 2021. № 20. С. 82–92. URL: <http://ir.dspu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1754> (дата звернення: 20.10.2025).

9. Bahan A., Stetsiv Y. The role of Roman Dashkevych in the formation of the artillery of the Sich Riflemen during the Ukrainian Revolution of 1917–1921. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2022. № 25. С. 136–148. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.25.269524>.

10. Стеців Я. В. Участь українських офіцерів-артилеристів у Першій світовій війні у складі російської армії. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2021. № 34. С. 88–102. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001316184> (дата звернення: 20.10.2025).

11. Волосов В. О. Ад'ютанти українського війська як носії військово-бюрократичного коду доби національно-визвольних змагань. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 11. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17240756>.

12. Рега Ю. О., Волковецький Д. С. Роль міжнародного співробітництва в удосконаленні юридичної освіти в Україні: взаємодія з міжнародними партнерами. *Академічні візії*. 2024. № 33. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1254> (дата звернення: 20.10.2025).

13. Kostenko O., Furashev V., Zhuravlov D., Dnipro O. Genesis of legal regulation web and the model of the electronic jurisdiction of the metaverse. *Bratislava Law Review*. 2022. № 2. P. 21–36. DOI: <https://doi.org/10.46282/blr.2022.6.2.316>.

14. Sidorova E., Dnipro O., Yunina M., Bobrishova L., Mkrtchian K. Administrative and legal principles of public control over the implementation of state policy in the humanitarian sphere. *Amazonia Investiga*. 2022. № 56. P. 124–131. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.13>.

15. Карпенко В. Поняття лідерства у воєнно-наукових дослідженнях. *Військова освіта*. 2021. № 2 (44). С. 91–99. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-44/91-99>.

16. Сирський О., Лебеденко А., Семененко О. Війна нового типу: український досвід і переосмислення філософії збройної боротьби. *Military Science*. 2025. Т. 3, № 1. С. 7–33. DOI: <https://doi.org/10.62524/msj.2025.3.1.01>.

17. Сирський О. С. Сучасний стан, завдання та перспективи розвитку Сухопутних військ Збройних Сил України. *Наука і оборона*. 2021. № 3. С. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2021-16-3-22-27>.